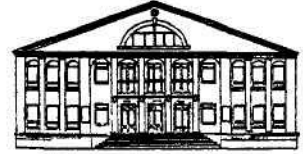

Держава та регіони

Серія: Економіка
та підприємництво
2005 р., № 6

Науково-виробничий журнал

виходить шість разів на рік

Головний редактор: **Л.Ю. Мельник**,
доктор економічних наук, професор

Редакційна колегія:

М.Х. Корецький, доктор наук з державного управління,
професор (заступник головного редактора)

П.М. Макаренко, доктор економічних наук, професор

С.Я. Салига, доктор економічних наук, професор

О.Г. Мордвінов, доктор наук з державного управління,
професор

І.Л. Сазонець, доктор економічних наук, професор

А.В. Чупіс, доктор економічних наук, професор

Д.Ф. Крисанов, доктор економічних наук, професор

В.Л. Корінев, доктор економічних наук, професор

І.І. Червен, доктор економічних наук, професор

В.Г. Бодров, доктор економічних наук, професор

В.А. Борисова, доктор економічних наук, професор

Ф.В. Зінов'єв, доктор економічних наук, професор

Г.А. Семенов, доктор економічних наук, професор

І.М. Якушик, доктор економічних наук, професор

А.В. Мерзляк, доктор наук з державного управління,
професор

Відповідальний секретар:

О.І. Даций, кандидат економічних наук, професор

Редактори: **А.О. Бессараб**, **С.А. Козиряцька**,
А.О. Купіна

Технічне редагування

та комп'ютерна верстка: **Н.А. Манасітко**

Дизайн обкладинки: **Я.В. Зоська**

Журнал включено до переліку фахових
видань згідно з Постановою Президії
ВАК України від 11.04.2001 р. № 5-05/4

Засновник:

**Гуманітарний університет
"Запорізький інститут державного
та муніципального управління"**

Свідоцтво Державного комітету інформаційної
політики, телебачення та радіомовлення України
про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації

Серія КВ № 6243 від 18.06.2002 р.

Видавець:

**Гуманітарний університет
"Запорізький інститут державного
та муніципального управління"**

Свідоцтво Державного комітету телебачення
та радіомовлення України
про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 2041 від 22.12.2004 р.

Журнал ухвалено до друку вченою радою
Гуманітарного університету "ЗІДМУ"
26 жовтня 2005 р., протокол № 3

Усі права захищені. Повний або частковий передрук і
переклади дозволено лише за згодою автора і редакції.

При передрукуванні посилання на журнал
"ДЕРЖАВА та РЕГІОНИ. Серія: ЕКОНОМІКА
ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО" обов'язкове.

Редакція не завжди поділяє думку автора і не відповідає за
фактичні помилки, яких він припустився.

Адреса редакції:

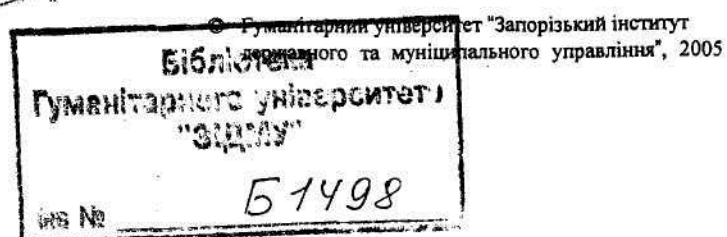
Гуманітарний університет "ЗІДМУ"
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70-6.
Телефони/факс: (0612) 220-10-06, 63-99-73

Вдано до набору 26.09.2005.

Підписано до друку 28.10.2005.

Формат 60×84/8. Різографія. Тираж 300 пр. Замовлення № 37.
Виготовлено на поліграфічній базі Гуманітарного університету "ЗІДМУ"

ISSN 1814-1161

ЗМІСТ

СУЧАСНИЙ СТАН ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	6
<i>Бабенко А.І.</i>	
ОЦІНКА НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ "ВОДОКОРИСТУВАННЯ" ТА "ВОДОСПОЖИВАННЯ"	10
<i>Бездрабко М.І.</i>	
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТОВАРНИХ РИНКІВ В УКРАЇНІ	13
<i>Бікулов Д.Т.</i>	
КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ	18
<i>Болдуєв М.В.</i>	
КРИТЕРІЇ Й ПРОЦЕДУРИ ВИРІШЕННЯ МІКРОЕКОНОМІЧНИХ ЗАВДАНЬ У ПРИРОДОКОРИСТУВАННІ	23
<i>Бортников Є.Г.</i>	
РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ІННОВАЦІЙНИМ ШЛЯХОМ	27
<i>Бражко О.В.</i>	
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ РИНКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	31
<i>Букреева І. В.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	34
<i>Бульбах Н.В.</i>	
ДИНАМІЧНА МОДЕЛЬ ВИРОБНИЧО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ АВІАЦІЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ	38
<i>Бутник О.М.</i>	
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ІЗ ЗМІННИМ ВІКНОМ ПРОГНОЗУ	42
<i>Василемко П.В.</i>	
ДОСВІД АГРОПРОМИСЛОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	45
<i>Вітер Г.Ю.</i>	
ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ТА СИСТЕМ ПЕРЕВІРКИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПРОМИСЛОВОСТІ	49
<i>Власюк Г.В.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ МАСОВИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ	53

Волик Н.Г., Гороховець Є.Г.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ 56
Вороніна Ю.Є.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО
КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВ 61
Гаман С.М.

ФІНАНСОВІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ДИВІДЕНДНОЇ ПОЛІТИКИ
АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ 66
Головко СІ.

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК НАПРЯМ
РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 70
Головкова Л.С., Коваленко О.Г.

ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ НА СЕЛІ 72
Греськів Т.С.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ 76
Гринько Т.В.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНА УМОВА
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ 80
ДаційН.В.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ
ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ 85
Драган І.В.

НАЦІОНАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 90
Євлакова І. А.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ЕФЕКТИВНОГО
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ 97
Жданов В. В.

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
РЕГІОНУ 100
Закружецька І. О.

ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗЕРНОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ 104

Іванилова О.А.

ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 108

Гляшенко В.А.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА 110

Гляшенко А.Х.

ДО ПИТАННЯ ПРО КАТЕГОРІЮ "МИТНА ПОЛІТИКА" 113

Карамбович І.М.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 118

Карпенко А.В., Вознюк А.О.

СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА
ПІДПРИЄМСТВІ 122

Кіктенко О. В.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В
КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ 126

Кірізлєєва А. С.

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ АМОРТИЗАЦІЇ ЯК ДЖЕРЕЛА ФІНАНСОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ 132

Кленін О. В.

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ЛОПСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УПРАВЛІННЯ 137

Климова І.Г.

ПРИНЦИПИ І ВИМОГИ ДО УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ БУДІВЕЛЬНОГО
ПРОЕКТУ 141

Клочко Б.Г., Прилепова М.А.

ПРІОРИТЕТИ ТА ЦІЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СОЦІАЛЬНІЙ
СФЕРІ 144

Козарь Т.П.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА НЕВІДПОВІДНІСТЬ
У СИСТЕМАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ АПК 149

Козьміна Я.Ю.

СОЦІАЛЬНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ
ПРОДОВОЛЬЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 153

Корецька С. О.

СТОХАСТИЧНА МОДЕЛЬ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ВІДТВОРЕННЯ
ТА СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ПІДПРИЄМСТВА 158

Кравченко В. М.

РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ОСНОВНИХ ПРОДОВОЛЬЧИХ
ТОВАРІВ В УКРАЇНІ 163

Лазуткіна С. С.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-
КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ РЕМОНТНИХ РОБІТНИКІВ
ПІДПРИЄМСТВ АГРОТЕХСЕРВІСУ 167

Лебкович О. В.

ОСОБЛИВОСТІ СВІТОВОЇ ПРАКТИКИ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКІВ
ЗЕРНА 171

Левченко О. П.

ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ КРИЗИ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ 176

Лєп'охіна І. О.

ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ 181

Макаренко А. П., Довбиш Г. В.

НАУКОВІ АСПЕКТИ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ 184

Мельник Л. Ю., Мельник Л. Л.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО
МЕХАНІЗМУ РИНКОВОГО ТИПУ 189

Метеленко Н. Г.

СТРУКТУРА РЕГІОНАЛЬНОГО ЗЕРНОПРОДУКТОВОГО
ПІДКОМПЛЕКСУ 193

Мищенко Д. А.

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ
ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ І БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ 195

Монаєнко А. О.

ВПЛИВ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ НА ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ НА
ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ 199

Непорожній Ю.О.

ВПЛИВ ПОМИЛОК НА ПРОЦЕС ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ КЕРІВНИКАМИ,
МЕНЕДЖЕРАМИ Й ІНВЕТОРАМИ 203

Нестеренко Ж.К.

СТВОРЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ
ТА УПРАВЛІННЯ НЕЮ 207

Олійник Т. О.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОДАТКОВИЙ КРЕДИТ ЯК ПЕРСПЕКТИВНЕ
ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ 211

Очеретько Л.М.

ЛІЗИНГ У ВІДТВОРЕННІ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ 216

Павлова Г.Є.

УРАХУВАННЯ МІЖСИСТЕМНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПРИ ІНТЕГРАЦІЇ У
ЧАСНИКІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ 219

Павлов І.Д., Радкевич А.В., Головкова Л.С., Павлов Ф.І., Юхновська Ю.О.

НАУКОЕМКОЕ ПРОИЗВОДСТВО КАК ФАКТОР ИНТЕНСИВНОГО
РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ 224

Пелих С.А., Саевич В. В.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ВПЛИВУ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ
НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 233

Пельтек Л.В.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ 240

Пешко А.В., Назаренко А.В.

ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА"
ТА КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ТІНЬОВИХ ЯВИЩ 245

Пилипенко Н.В.

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ ТА МИТНИЙ КОНТРОЛЬ
ПРИ ЗОВНІШНЬОТОВГОВЕЛЬНИХ ОПЕРАЦІЯХ 249

Пісьмаченко Л.М.

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТНИМИ ПЕРЕВАГАМИ ПІДПРИЄМСТВА
В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ 252

Поволоцька О.Л.

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВИПУСКУ ОБЛІГАЦІЙ З МЕТОЮ ОПТИМІЗАЦІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ	257
<i>Помулева В.М.</i>	
РОЗВИТОК ТЕОРІЇ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ	260
<i>Посвятенко Т.І.</i>	
АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ТУРИЗМІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЇХ РЕЗУЛЬТАТІВ	264
<i>Прочан А.О.</i>	
ОЦІНЮВАННЯ ТА ВІДБІР СТРАТЕГІЧНИХ АЛЬТЕРНАТИВ ДИВЕРСИФІКАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	267
<i>Радева М.М.</i>	
ФІНАНСОВЕ УПРАВЛІННЯ ПОСЛУГАМИ БАНКІВ	272
<i>Редько Л. І.</i>	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРИМСЬКОГО РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	274
<i>Реутов В. Є.</i>	

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

Вороніна Ю.Є.

аспірант Гуманітарного університету "ЗІДМУ"

Анотація

Визначено ефективні механізми функціонування продовольчого ринку на підставі узагальнення теоретичних основ і практичного досвіду. Виявлено особливості функціонування регіонального продовольчого ринку.

Ключові слова

Попит, ринкові операції, трансформація, продовольчий ринок.

I. Вступ

Якісне оновлення суспільних відносин, яке відбувається на етапі переходу до ринку в Україні, зумовлює глибокі й масштабні зміни як економічної системи в цілому, так і всіх її структурних елементів окремо. Створення ринку продовольства на сучасному етапі - найважливіша народногосподарська проблема.

В умовах глибокої економічної кризи провідного значення набувають процеси ефективного функціонування продовольчого ринку, створення умов для повноцінного відтворення трудового потенціалу. Продовольча складова споживчого кошика значної частини населення займає головне місце у витратах сімейних бюджетів.

II. Постановка завдання:

визначити ефективні механізми функціонування продовольчого ринку на підставі узагальнення теоретичних основ і практичного досвіду;

виявити особливості функціонування регіонального продовольчого ринку.

III. Результати

На сучасному етапі аграрний сектор економіки України перебуває в стані тривалої кризи, оскільки змінюється мислення людей з погляду їх ставлення до власності, землі, майна, підприємництва, способу життя і діяльності.

Питома вага вітчизняних продовольчих товарів на внутрішньому ринку досягла 93,4%. До 2,6 млрд дол. зріс зовнішньоторговельний обіг продукції АПК. У довгостроковій перспективі розвиток агропромислового виробництва залежатиме від визначення напрямів формування ефективного стійкого сільського господарства.

Аграрний потенціал України на сьогодні використовується лише на третину. У свою чергу, рівень виробництва в державі прямо залежить від аграрного сектора економіки. Агропромислове виробництво не тільки займає понад 20% у загальній структурі ВВП, а й визначає розвиток внутрішнього ринку країни. Від стану сільського господарства залежить можливість здійснення ринкових програм у всіх сферах народного господарства.

Розроблена ученими Інституту аграрної економіки УААН економічна парадигма національної продовольчої безпеки України у XXI ст. [6, с. 56] доводить пріоритет аграрного сектора і необхідність починати реорганізацію економіки саме з нього.

Неможливо кардинально поліпшити стан справ у сільському господарстві й усій продовольчій сфері без чіткого та обґрунтованого переходу аграрного сектора до ринкових механізмів. Одна з головних причин кризових ситуацій в економіці України полягає в тому, що її реорганізацію почали не з продовольчого комплексу. Ця проблема є багатогранною і складною, її вирішення визначається загальнодержавною політикою і станом економіки країни.

Ринкова економіка, яка основана на економічній свободі господарюючих суб'єктів її залученні до раціонального господарювання, значною мірою дає змогу суспільству реалізувати сильні сторони товарного виробництва на користь населення країни.

Вона створює оптимальну (хоча й не абсолютно найкращу в економічному та соціальному плані) систему залучення до ефективної, ініціативної й відповідальної економічної поведінки. У ринковій економіці останнє якщо і нав'язується, то передусім економічними методами. Люди і колективи орієнтуються на власні інтереси й сили, самостійно відповідаючи за негативні наслідки господарювання.

Основними складовими ринкової економіки є: вільне підприємництво, де головною фігурою є господар - власник; ринковий механізм вільної реалізації продукції та оптової торгівлі ресурсами, вільні ціни, формовані попитом і пропозицією; значне звуження державного регулювання;

розвинена ринкова інфраструктура, ринок товарів, капіталів, землі, праці, реальна оцінка ефективності діяльності кожного підприємства.

Державне регулювання повинне бути обмежене функціями лише загальнодержавного масштабу, а вплив держави на підприємців-товаровиробників має здійснюватися з урахуванням їх інтересів насамперед економічними регуляторами.

Народне господарство кожної країни успішно розвивається при концентрації зусиль суспільства, спрямованих на вдосконалення його механізмів, чіткому формулюванні й реалізації економічних "правил гри". Проте досягти позитивних результатів неможливо, якщо держава функціонує в трьох видах економіки: планово-розподільній, тіньовій і ринковій. При освоєнні ринкових відносин необхідно врахувати досвід, напрацьований і апробований попередніми поколіннями, менталітет нації.

Для подальшого розгляду теоретичних аспектів функціонування аграрного ринку і його основного сегмента - продовольчого ринку - необхідно уточнити понятійний апарат. Категорія "ринок" має особливу теоретичну і практичну значущість для перехідних суспільств, що формують економічну систему ринкового типу і, поза сумнівом, повинна диференційовано розглядатися на макро- і мікрорівнях. При цьому виникає головне питання: до якого ринку йти з погляду його соціально-економічної структури, тобто відносин власності [2, с. 28].

Економічна наука сформулювала цілий ряд визначень ринку, кожне з яких акцентує увагу на тих або інших його специфічних сторонах. Проте жодне з наявних визначень ринку не характеризує його найглибшої суті як економічного інституту власності - системну форму відносин привласнення, реалізації власності.

Ринок - це місце, де відбувається купівля-продаж товарів за цінами, що вільно складаються; це непрямий, опосередкований взаємозв'язок між виробниками і споживачами продукції у формі купівлі-продажу товарів, сфера реалізації товарно-грошових відносин, а також уся сукупність засобів, методів, інструментів, організаційно-правових норм, структур тощо, які забезпечують функціонування таких відносин [4, с. 42].

Кожний з ринків функціонує на основі об'єктивної дії економічних законів, основними серед яких є закони вартості, відповідності попиту і пропозиції, а також сукупності об'єктивних критеріїв (наявність продавців і покупців, самого товару, попит, що сформувався або формується, на товар, пропозицію товару на ринку, ціна на товар, конкуренція, кон'юнктура ринку, інфраструктура ринку, яка забезпечує найефективніше функціонування всіх його елементів).

Сучасна ринкова система, як показує досвід багатьох країн, краще, ніж інші, пристосована для використання досягнень науково-технічного прогресу, інтенсифікації виробництва і, зрештою, для повнішого задоволення потреб суспільства.

Структура економіки України, що трансформувалися, в сучасних умовах являє собою безліч великих, середніх і малих підприємств, а також мільйони

домашніх господарств. Відзначимо, що між ними існує складна система різнохарактерних взаємозв'язків.

Взаємодія попиту і пропозиції на працю і матеріальні ресурси встановлює ціну на кожний з них. Платежі, які здійснює підприємство, купуючи ресурси, є витратами цих підприємств, але одночасно вони утворюють потоки заробітної плати, ренти, прибутку. Грошовий дохід, одержуваний домогосподарствами від продажу ресурсів, не має реальної цінності.

Домогосподарства виражають свій попит на товари і послуги в процесі витрачання грошового доходу. Одночасно підприємства поєднують придбані ними ресурси для виробництва і пропозиції товарів і послуг на тих самих ринках. Взаємодія цих рішень про попит та пропозицію і визначає ціну продуктів.

Аналізуючи теоретичне різноманіття класифікацій ринків, зупинимось на найбільш повній та адекватній нашому дослідженню:

- за типом механізмів функціонування: ринок чистої (досконалої) конкуренції, монополістичний, монополістичної конкуренції;
- за об'єктами застосування: ринок товарів і послуг, технологій, інформаційний, фінансів, фондовий, робочої сили;
- у просторовому аспекті: світовий, по групі інтегрованих країн, національний, регіональний, локальний ринки;
- за рівнем насиченості: рівноважний (за обсягом і структурою), дефіцитний і надмірний;
- за галузевим аспектом: паливно-енергетичний, аграрний ринок, ринок легкої промисловості, медичних послуг, побутового обслуговування тощо.

Аграрний ринок можна охарактеризувати як сукупність економічних відносин, які забезпечують ефективне функціонування галузей АПК, що задовольняють потреби населення в продуктах харчування і переробних підприємств у ресурсах.

Стосовно аграрного ринку, що розглядається нами, виділимо ринки: продукції (сільськогосподарська, продукція переробки); товарів (продовольчі і непродовольчі); праці (фахівці, кваліфіковані і некваліфіковані працівники); послуг (надання послуг різних типів); ресурсів (будівель, споруд, землі, сировини, матеріалів, енергії, палива, машин, устаткування, добрив, засобів захисту рослин); капіталу (кредитів, інвестицій, валюти, цінних паперів).

Серед складових аграрного ринку найбільш значущим і важливим є продовольчий ринок, продукція якого забезпечує існування нашого суспільства. З орієнтацією нашої економіки на ринкові умови господарювання виникає необхідність у детальному дослідженні макроекономічних проблем попиту і пропозиції, що є основоположними поняттями виробництва і споживання продовольчих товарів.

Попит - це кількість продукту (товару), яку споживачі готові і в змозі купити за деякою ціною з можливих протягом певного періоду часу цін.

Обсягом попиту на який-небудь товар продовольчого ринку називається максимальна кількість цього товару,

яку згодна купити окрема особа (група людей або населення в цілому) за одиницю часу за певних умов. До таких умов належать: ціна даного товару, ціни інших товарів, величина грошових доходів, смаки і переваги споживачів, нагромаджене майно тощо.

Залежність обсягу попиту від його визначальних чинників формує функцію попиту. До цінових чинників, що визначають обсяг попиту, належать: розмір доходу споживача, смаки покупців, ціни на інші товари, загальна кількість покупців, розмір ринку, нагромаджене майно, інфляційні очікування. Крім цінових, на величину попиту впливають такі нецінові чинники: споживацькі смаки, кількість покупців, рівень доходу, ціни на суміжні товари, очікування.

На нашу думку, незважаючи на те, що український продовольчий ринок тільки починає набувати цивілізованих рис, механізми регулювання попиту на ньому вже давно підкоряються закономірності Е. Енгеля, згідно з якою "відношення частини доходів населення, призначеної на закупівлю продовольства, до загального доходу зменшується разом із зростанням цього доходу" [1.С.40].

Тракування цієї закономірності необхідно доповнити чинниками диференціації споживацьких переваг залежно від величини доходів сімей, що впливають, до певної міри, на ринкову пропозицію. Пропозиція -це кількість продукту, яку виробник бажає і здатний виробити і запропонувати до продажу на ринку за кожною конкретною ціною з ряду можливих цін протягом певного періоду часу. Іншими словами, під пропозицією розуміють готовність продати товар.

На продовольчому ринку пропозицію формують вітчизняні товаровиробники (сільськогосподарські формування, їх переробні підприємства, підприємства харчової промисловості), їх збутова і цінова політика підкоряється кільком цілям, головна з яких - мак-симізація прибутку. Розмір прибутку безпосередньо залежить від ціни продукції. Якщо ринкова ціна товару має тенденцію до підвищення, то виробники будуть зацікавлені в розширенні обсягів виробництва, і навпаки. Крім ціни товару, на рівень пропозиції впливають такі чинники: наявність виробничих потужностей і природних ресурсів, робочої сили, характер технології, рівень податків і дотацій, природно-кліматичні умови, ціни на ресурси. Залежність обсягу пропозиції від чинників, що його визначають, формує функцію пропозиції [1, с. 70].

Сукупний попит - це модель, яка показує різні обсяги товарів і послуг, тобто реальний обсяг національного (регіонального) виробництва, який споживачі, підприємства та уряд готові купити при будь-якому можливому рівні цін. Сукупна пропозиція - це модель, яка показує рівень наявного реального обсягу виробництва при кожному можливому рівні цін.

У свою чергу, необхідно відзначити, що зміни кон'юнктури ринку викликані, головним чином, відчутним скороченням попиту на продукти

харчування, зумовленим зниженням купівельної спроможності населення і зростанням цін. Стабілізація рівня попиту і пропозиції, що формує механізм рівноважних цін на продовольчому ринку, може бути досягнута шляхом підвищення рівня виробництва паралельно із збільшенням показників споживання населенням, які, у свою чергу, безпосередньо залежать від рівня їх купівельної спроможності [3, с. 263].

До нецінових чинників, що впливають на зміну сукупної пропозиції, належать: зміна цін на ресурси (землю, трудові ресурси, капітал, підприємницькі здібності); ціни на імпорتنі ресурси; панування на ринку; зміни в продуктивності; зміни правових норм: податок з підприємств і субсидії, державне регулювання.

Ціни, що підвищуються, спонукатимуть товаровиробників, які функціонують на ринку продовольчих товарів, перерозподіляти ресурси на користь виробництва даного товару і витіснити деяких споживачів з ринку. Зниження цін, у свою чергу, сигналізуватиме про те, що необхідно скорочувати ресурси, які витрачаються на виробництво даної продукції, і привабить на ринок додаткових покупців.

Інфраструктура є невід'ємною складовою ринкового середовища. Інфраструктура аграрного ринку в цілому - сукупність інститутів і механізмів ресурсного забезпечення сільгоспвиробників, маркетингового супроводу сільськогосподарської сировини і продовольства, а також система мотивів і стимулів до підвищення ефективності аграрної праці. Без неї аграрний ринок не може стабільно й ефективно функціонувати, забезпечувати безперервність процесу купівлі-продажу та однаковий інтерес продавців і покупців до участі в ньому. Це сфери виробничого, кредитно-фінансового обслуговування, заготівель, переробки, реалізації продукції, оптової і роздрібної торгівлі тощо [5, с. 57].

Формування і підтримку внутрішньої конкуренції необхідно узгоджувати з ефективно обґрунтованою системою захисту вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника від зовнішніх конкурентів. Проте заходи й підходи державного регулювання не повинні перешкоджати підприємницькій ініціативі, творчим пошукам, розробці і здійсненню інноваційних проектів. В економіці, яка знаходиться на стадії реформування, процеси трансформації і перетворень передбачають створення ринкових інститутів на всіх її рівнях.

Ринок неодноразово демонстрував, що він не є бездоганним механізмом регулювання економічної діяльності навіть у країнах із сталими ринковими відносинами з таких причин [7, с. 11]:

нездатний протистояти монополістичним тенденціям, що обмежують вільну конкуренцію;

не зацікавлений у виробництві суспільних благ (товарів і послуг), неконкурентних і непривабливих для приватного власника; непридатний для запобігання забрудненню навколишнього середовища і контролю за виробництвом екологічно чистих товарів; не в змозі забезпечити соціальні гарантії, нейтралізувати надмірну диференціацію в розподілі ресурсів і

доходів; породжує неповну і недосконалу інформацію, яка підриває здібність суб'єктів ринкових відносин до прийняття оптимальних рішень.

Таким чином, для вирішення проблем, з якими не можна впоратися за допомогою виключно ринкових інструментів, потрібне втручання держави, прерогативою якої є: створення правового поля для вільного розвитку суб'єктів господарювання і контроль за дотриманням ними законодавчих норм; забезпечення умов для здорової конкуренції; формування й регулювання ефективної цінової політики; забезпечення надходження на ринок необхідного набору товарів і послуг шляхом заповнення економічних ніш у виробництвах (у тому числі аграрних), що є неприбутковими, а тому непривабливими для приватного сектора; забезпечення стимулюючої податкової системи; формування ефективного організаційно-економічного механізму ринкового виробництва; введення нормативів і обмежень для суб'єктів підприємницької діяльності, спрямованих на охорону навколишнього середовища; забезпечення зайнятості, справедливості в розподілі ресурсів і доходів, вирішення соціальних проблем; допомога господарюючим суб'єктам в адаптації до змін ринкової кон'юнктури, створення сприятливих умов для активізації їх виробничої діяльності.

При регулятивному впливі держави позитивні функції ринку роблять його ефективною системою, а чітко визначена державна політика, спрямована на створення самодостатньої макросистеми, забезпечує якість перетворень.

Не можна не відзначити, що специфіка умов перехідної економіки істотно трансформувала організаційні, економічні, соціальні механізми державного регулювання аграрного ринку.

Державний вплив на процеси формування та функціонування продовольчого й аграрного ринків у цілому нерозривно пов'язаний з категорією реформаторського ризику (вірогідності не досягти в передбаченому періоді поставлених перед реформою цілей і завдань).

Для сучасного аграрного ринку характерні досить суперечливі тенденції - повна відсутність монополізму серед виробників сільськогосподарської продукції, трансформація їх структур на користь особистих підсобних господарств і гіпертрофована монополізація продовольчого ринку перекупниками, посередниками, трейдерами.

Дія держави на аграрний ринок включає, перш за все, забезпечення продовольчої безпеки, створення сприятливого інвестиційного клімату, забезпечення фінансово-кредитної підтримки товаровиробників, його захист від імпорту.

Система механізмів державного регулювання (прямої і непрямой дії) визначає характер макросередовища, загальноекономічні тенденції. Найдієвішим механізмом прямого державного регулювання продовольчого ринку є ухвалення законів і затвердження під-законних нормативно-правових актів, на основі і в рамках яких встановлюються принципи функціонування господарської системи.

На базі цього механізму формується і реалізується механізм прямого державного регулювання, що є дією виконавчої влади, яка, у свою чергу, визначає характер взаємодії в рамках чинного законодавства між самими суб'єктами господарювання, між ними і споживачами, а також ними й державою. Активним механізмом державного регулювання є надання субсидій, дотацій як окремим регіонам, так і конкретним товаровиробникам.

Враховуючи сучасні реалії функціонування продовольчого ринку, прерогативою державного прямого регулювання, на нашу думку, є контрольні механізми. Проте вони повинні мати не тільки фіскальний характер, а й ефективно боротися з тіншовим виробництвом фальсифікованої, неякісної продукції, виявляти і запобігати контрабандним потокам продуктів харчування, що імпортуються, які завдають збитку інтересам вітчизняних товаровиробників.

IV. Висновки

Рівень виробництва продовольчих товарів і можливість здійснення реформ внутрішнього ринку в Україні прямо залежать від аграрного сектора економіки.

Потенціал продовольчого ринку, насамперед, визначається місткістю ринку, яка оцінюється як фактичний або прогнозний обсяг продажів.

Специфіка умов перехідної економіки істотно трансформувала організаційні, економічні, соціальні механізми державного регулювання аграрного ринку. Дія держави спрямована на забезпечення продовольчої безпеки, створення сприятливого інвестиційного клімату, забезпечення фінансово-кредитної підтримки товаровиробників, захист від імпорту. Державний вплив на процеси формування й функціонування продовольчого ринку пов'язаний з реформаторським ризиком.

Реформування аграрного сектора України супроводжується формуванням інфраструктури продовольчого ринку: бірж, торгових домів, постачальницько-збутових кооперативів тощо. Проте для продовольчого ринку характерне панування монополізму посередників і трейдерів, що диктують свої умови виробникам сільськогосподарської продукції. У результаті виробники і кінцеві споживачі зазнають фінансових збитків. Оптимальна інфраструктура повинна сприяти створенню сприятливих умов функціонування товаровиробників і гнучкому реагуванню на зміни ринкової кон'юнктури.

Регіональні ринки різних рівнів мають загальні характеристики: конкурентні переваги, протекціонізм, споживацькі переваги і рівень платоспроможного попиту, інфраструктура ринку, сегментація ринку за якістю і ціною товару, державне регулювання (нормативно-законодавча база і фінансова підтримка), рівень конкуренції і масштаби ринкових операцій, рівень комерційного ризику.

Література

1. Ілляшенко С.М. Формування і розвиток цільових ринків // Фінанси України. -1999.-№ 4.-С. 68-79.

2. Ляшенко О.М. Індикатори соціально-економічної безпеки регіону // Вісник ХДАУ- - 2001. - № 9. - С. 133-135.
3. Павловський М. Макроекономіка перехідного періоду. - К.: Техніка, 1999. - 334 с.
4. Рыбалкин В. Рынок как экономический институт собственности // Экономика Украины. - 2001. - № 2. - С. 42-49.
5. Саблук П.Т. Основные положения новой экономической парадигмы национальной продовольственной безопасности Украины в XXI ст. // Экономика Украины. - 2002. -№ 5. - С. 54-59.
6. Саблук П.Т. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України в XXI столітті. – К.: УААН, ІАЕ, 2001. – 94 с.
7. Чечетов М., Жадан И. Государственное регулирование и государственное предпринимательство: мифы и реальность // Экономика Украины. - 2001. - № 12. -С. 10-18.